



ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o.
Bosanska Krupa, Radnička bb

Telefon: +387 37 476-901
Fax: +387 37 476-929
Komerrijala: +387 37 476-906
Fax komerc: +387 37 476-920

Identifikacioni broj: 4263074140004
Porezni broj: 11071044
E-mail: kontakt@ussume.ba
Web: www.ussume.ba

Broj: 021-48-34/22

Bosanska Krupa, 26.01.2023. godine

Na osnovu člana 65. Statuta ŠPD „Unsko – sanske šume“ d.o.o. Bosanska Krupa, Uprava ŠPD „Unsko – sanske šume“ d.o.o. Bosanska Krupa u sastavu: predsjednik Uprave Šerif Kaljiković, dipl.ing.drvene industrije, članovi Uprave: Sanel Bajramović, dipl.pravnik, Enes Duraković, bachelor poslovne ekonomije i Denis Burzić, dipl.ing.šum na radnom sastanku Uprave, održanom dana 26.01.2023. godine, donijela je

ODLUKU

I

Usvaja se Elaborat Visokih zaštitnih vrijednosti na ŠGP „Ključko“, broj: 01-48-88/22 od 15.12.2022. godine.

II

Uputstvo iz tačke I je sastavni dio ove Odluke.

III

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.

Sekretar:


Marija Hota, dipl. pravnik



PREDsjedNIK UPRAVE


Šerif Kaljiković, dipl.ing.drvene industrije

DOSTAVLJENO:

1. Uprava ŠPD-a,
2. Sekretar ŠPD-a
3. PŠ Ključ - upravnik,
4. Tim za certificiranje - Ključ,
5. Stručni saradnik za certificiranje
6. Odjel interne revizije
7. A / A.



ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o.
Bosanska Krupa, Radnička bb

Tel: +387 37 473-668 Identifikacioni broj: 4263074140004
+387 37 473-669 Porezni broj: 11071044
Fax: +387 37 473-671 E-mail: kontakt@ussume.ba
Web: www.ussume.ba

VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI (HCV) NA ŠGP „KLJUČKO“



Ključ, 2022. godine

Pripremio:
mr. sci. Sabahudin Solaković, dipl.ing.šum.

 <p>ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb</p>	<p>HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI</p>	<p>Važi od: 2008.</p>	<p>Revizija: 2015. i 2022.</p>	<p>Stranica: 2 od 34</p>
<p>Princip 9</p>	<p>Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“</p>		<p>FSC® P&C verzija 5.0</p>	

Sadržaj

1. Uvod
2. Metodološki postupak identifikacije VZV
 - 2.1. Definisane praga pojedine zaštitne vrijednosti
 - 2.2. Proces identifikacije i izdvajanja VZV
 - 2.3. Prikaz izdvajanja VZV u periodu 2008.-2022. godine
3. Opis područja sa kartama i mjere gospodarenja
 - 3.1. Izvorište „Okašnica“ – vodozaštitno područje
 - 3.2. Stari grad Ključ – Tomaševića grad
 - 3.3. Kanjon i ušće rječice Banjice
 - 3.4. Sastojina hrasta kitnjaka i bukve sa jelom
4. Monitoring VZV
 - 4.1. Izbor indikatora za monitoring
 - 4.2. Kreiranje programa monitoringa
5. Zaključak
6. Literatura
7. Prilozi

Prilog

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 3 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“		FSC® P&C verzija 5.0	

1. UVOD

Prepoznavajući potrebu za provođenjem održivog gospodarenja šumskim resursima u skladu sa nacionalnom razvojnom politikom, prioritetima i zakonodavstvom, a na osnovu međunarodno dogovorenih i prihvaćenih principa održivog gospodarenja šumom, ŠPD "Unsko-sanske šume" d.o.o. Bosanska Krupa, je predano unaprjeđenju vlastite prakse gospodarenja šumom u cilju zadovoljenja socioloških, ekonomskih, ekoloških, kulturoloških i duhovnih potreba ljudi, kako danas tako i ubuduće.

U cilju razumjevanja multifunkcionalne uloge šume, korištenja drvnih i nedrvnih proizvoda i usluga na održiv način, smanjenja postojećih uticaja na zdravlje i vitalnost šuma i uspostave efikasnog partnerstva sa zajednicom, ŠPD "Unsko-sanske šume" d.o.o. Bosanska Krupa je primijenilo koncept certificiranja gospodarenja šumskim resursima. U tom smislu, ŠPD "Unsko-sanske šume" d.o.o. Bosanska Krupa je prihvatilo principe i kriterije FSC®-a kao osnovu za certificiranje gospodarenja šumskim resursima i prezentira ovaj elaborat za potrebe istog.

Šume su najkompleksniji prirodni sistemi koji funkcioniraju u tako širokom opsegu i komplikovanom modelu da se ne mogu zamijeniti nikakvim tehnologijama. One su najvažnija komponenta okoliša i determinanta njegovog kvaliteta. Pored proizvodnih funkcija (drveta, ljekovitog, jestivog i aromatičnog bilja i gljiva i dr.) šume imaju i sociološke, duhovne, naučne, edukativne, rekreativne i estetske vrijednosti. Ipak, najveće koristi od šuma su indirektno koje su rezultat ekoloških funkcija: utiču na globalno kruženje ugljenika u prirodi, puferiziraju ekstremne klimatske promjene i utiču na mikroklimu, štite vodotoke i njihov živi svijet, štite tlo od spiranja i erozije, utočište su mnogih životinjskih vrsta, održavaju biodiverzitet, rezervoar su mnogobrojnih genetičkih informacija itd. Ove funkcije šuma višestruko premašuju sve druge koristi. Naročito značajna ekološka funkcija šuma je u zaštiti izvora pitke vode.

Na samitu o Zemlji (Rio de Janeiro 1992) usvojeni su: Deklaracija o životnoj sredini i razvoju, Konvencija o biološkom diverzitetu (zaštita i održivo korištenje resursa-*varijabilnost među živim organizmima bez obzira na njihovo porijeklo, obuhvatajući, između ostalog, kopnene, morske i druge vodene ekosisteme i ekološke komplekse čiji su sastavni dio. Ovo uključuje unutarvrnsni, međuvrnsni i međuekosistemski diverzitet.*), Principi o šumama i okvirna konvencija o klimatskim promjenama (kasnije definirana kao Kyoto protokol). Njihov cilj je razvoj državnih strategija za zaštitu i održivo korištenje biološke raznolikosti, što se obično smatra ključnim dokumentom u vezi sa održivim razvojem. Na toj osnovi usvojene su i rezolucije o zaštiti biološke raznolikosti i održivom gospodarenju šumama (*prema rezolucijama H1, H2 i L1, L2 – Helsinki 1993, Lisabon 1998, je upravljanje i korištenje šuma i šumskog zemljišta na način i u obimu da se održava njihov biodiverzitet, produktivnost, regeneracijski kapacitet, vitalnost i potencijal, kako bi se ispunile, kako danas, tako i u budućnosti relevantne ekološke, ekonomske i socijalne funkcije, na državnom i globalnom nivou, i da ne oštećuju druge ekosisteme*) u Europi (Strasbourg, 1990; Helsinki, 1993; Lisabon, 1998; i Beč 2003). Identifikacija i izdvajanje visokih zaštitnih vrijednosti (VZV) dio je istog zadatka.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 4 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

ŠTA SU VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI (VZV)

Sve šume i šumska zemljišta sadrže okolišne i sociološke vrijednosti. Te vrijednosti mogu biti globalno, regionalno ili lokalno važne. Ako se neka od tih vrijednosti smatra izuzetno važnom za neku šumu i šumsko zemljište, onda se taj dio šumske površine može definirati kao visoka zaštitna vrijednost (VZV). To onda podrazumijeva da se u ovim šumskim područjima treba vršiti prikladno gospodarenje kako bi se sačuvala i unaprijedile postojeće vrijednosti. Visoka zaštitna vrijednost može biti mali dio velikog šumskog područja (npr. izvorište pitke vode za neko selo, tresetište, močvara, ili mala površina nekog drugog ekosistema). U drugim slučajevima to može biti veliko šumsko područje (npr. šume koje sadrže nekoliko ugroženih vrsta koje se rasprostiru na velikoj površini ili područje izražene pejzažne raznolikosti). Bilo koji tip šume, visoka ili niska, prirodna ili rukom podizani zasadi, šibljaci, šumske goleti i šumski pašnjaci mogu potencijalno biti i sadržavati neku visoku zaštitnu vrijednost, jer se njihov izbor oslanja na prisustvo jedne ili više izabranih vrijednosti (npr. plantaže introdukovanih četinara podignute radi snabdijevanja drvotom industrija celuloze mogu postati visoke zaštitne vrijednosti, ako njihove rekreativne ili druge vrijednosti postanu primarne). Slično je i sa šumskim kulturama ili niskim degradiranim šumama koje čuvaju tlo od spiranja i erozije.

Koncept visokih zaštitnih vrijednosti (VZV) prvobitno je razvio Forest Stewardship Council (FSC) za potrebe certificiranja šuma (štampan je prvi put 1999. godine) i bio je dio programa realizacije međunarodnih konvencija o zaštiti šuma. U Principu 9. FSC certificiranja, preduzeća šumarstva trebaju identificirati svaku visoku zaštitnu vrijednost (VZV) koja se nalazi unutar njihovog područja, gospodariti njima u cilju očuvanja ili unaprjeđenja tih vrijednosti, konsultirati sve zainteresirane strane i kontrolisati uspješnost ovog načina gospodarenja.

Ovaj dokument nastoji da predoči visoke zaštitne vrijednosti unutar šuma i šumskog zemljišta na šumskogospodarskom području „Ključko“.

Prvi ovakav dokument o visokim zaštitnim vrijednostima je razvijen za potrebe certificiranja šuma i šumskog zemljišta na ŠGP „Ključko“ još 2008. godine.

Prema FSC standardima Bosne i Hercegovine, verzija V, definicija visoke zaštitne vrijednosti u Principu 9 definira se na način da Organizacija koja gospodari sa šumom mora održavati i/ili poboljšati visoke zaštitne vrijednosti na šumskom području kroz primjenu načala predostrožnosti.

Načelo predostrožnosti se definira kada dostupne informacije ukazuju na to da aktivnosti gospodarenja predstavljaju opasnost od ozbiljne ili nepopravljive štete za okoliš ili prijetnju za ljudsku dobrobit, Organizacija koja gospodari će poduzeti eksplicitne i djelotvorne mjere za sprečavanje štete i izbjeći rizike po blagostanju, čak i kada su naučne informacije nepotpune ili neuvjerljive, i kada su ranjivost i osjetljivost okolišnih vrijednosti neizvjesne.

U Kriteriju 9.1 se navodi da Organizacija kroz angažman s pogođenim interesnim grupama, zainteresiranim interesnim grupama i drugim sredstvima i izvorima, mora procijeniti i zabilježiti prisutnost i stanje sljedećih visokih zaštitnih vrijednosti na šumskom području proporcionalno stepenu, intenzitetu i riziku utjecaja aktivnosti gospodarenja i vjerojatnosti pojave visokih zaštitnih vrijednosti:

VZV 1 – Diverzitet vrsta. Koncentracije biološkog diverziteta, uključujući endemične vrste i rijetke i ugrožene vrste koje su značajne na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou.

VZV 2 – Ekosistemi na nivou pejzaža i mozaici. Netaknuti šumski pejzaži i veliki ekosistemi na nivou pejzaža i mozaici ekosistema koji su značajni na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou i koji sadržavaju održive populacije velike većine vrsta koje se prirodno pojavljuju u prirodnim uzorcima distribucije i obilnosti.

VZV 3 – Ekosistemi i staništa. Rijetki i ugroženi ekosistemi, staništa ili refugijumi.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 5 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

VZV 4 – Kritične usluge ekosistema. Osnovne usluge ekosistema u kritičnim situacijama, uključujući zaštitu vodenih slivova i kontrolu erozije ranjivih zemljišta i padina.

VZV 5 – Potrebe lokalne zajednice. Mjesta i resursi od fundamentalnog značaja za zadovoljavanje osnovnih potreba lokalnih zajednica ili starosjedioca (sredstva za život, zdravlje, prehrana, voda itd.) identificiranih kroz angažman sa tim lokalnim zajednicama ili starosjediocima.

VZV 6 – Kulturološke vrijednosti. Mjesta, resursi, staništa i pejzaži globalnog ili nacionalnog kulturološkog, arheološkog ili historijskog značaja i/ili kritične kulturološke, ekološke, ekonomske ili religijske/svete vrijednosti za tradicionalne kulture lokalnih zajednica ili starosjedilaca, identificirane kroz odgovarajući angažman sa tim lokalnim zajednicama ili starosjediocima

Identifikacija šumskih područja koja sadrže ove specifične vrijednosti je prvi korak u razvoju ovog koncepta, a u suštini čini prepoznavanje visokih zaštitnih vrijednosti, njihovu zaštitu i monitoring. Međutim, ovo ne znači da se svaka šuma koja sadrži neku specifičnu visoku zaštitnu vrijednost mora izdvojiti i tako tretirati. Na primjer, neka specifična zaštitna vrijednost šume može se izostaviti ukoliko je ona značajno prisutna u susjednim područjima (preduzećima šumarstva). Ipak i u ovim slučajevima se preporučuje da se sve specifične vrijednosti područja obilježe i unesu u planove gospodarenja sa upustvima o njihovoj zaštiti.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 6 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

2. METODOLIŠKI POSTUPAK IDENTIFIKACIJE VZV

Ovo je najstručniji i najsloženiji zadatak pri identifikaciji i izdvajanju područja visoke zaštitne vrijednosti. Sam postupak obuhvata sljedeće korake:

- Izbor vrijednosti karakterističnih za neku šumsku zajednicu (npr. vrsta šume, prisustvo biljaka i/ili životinja i/ili gljiva od posebnog značaja; specifična funkcija šume i drugo);
- Određivanje parametara kada neka vrijednost postaje visoko zaštitna i definisanje *praga* za svaku odabranu vrijednost.

2.1. Definisanje praga pojedine zaštitne vrijednosti

Kriteriji za određivanje *praga* zavise o vrsti specifične vrijednosti šume koja se želi zaštititi. To mogu biti brojevi, površine, tipovi šume ili lokacije. Na primjer, *prag* može da podrazumijeva broj vrsta iz određene taksonomske grupe, minimalnu površinu koju pokriva određena vrsta drveća ili tip šume, širinu zone koja se želi zaštititi ili pak prisustvo naročito bitne, ali rijetke ili ugrožene biljne ili životinjske vrste, prisustvo rijetkih gljiva, geomorfološke formacije, kulturno-historijska naslijeđa i slično.

Izbor parametara i kriterija za određivanje *praga* za svaku visoko zaštitnu vrijednost (ili njen element) je složen proces koji zahtijeva vrijeme i znanje. S druge strane definisanje visoko zaštitne vrijednosti i predstavljenja na državnom nivou treba da budu što detaljnija, ali i jasna i jednostavna za upotrebu, da bi je razumjeli i korisnici koji nisu stručnjaci u ovoj oblasti, te da se karakteristike visoko zaštitne vrijednosti mogu nedvosmisleno procijeniti na nivou šume. Ovo znači da se pri utvrđivanju kriterija mora voditi računa o njihovoj primjenjivosti na terenu. Na primjer, ako su kriteriji previsoki, može doći do neadekvatne zaštite šumskih vrijednosti i do zanemarivanja važnih vrijednosti i lokaliteta. Nasuprot ovome, ako su kriteriji preniski, može se desiti da prevelika površina bude definisana kao visoka zaštitna vrijednost, što bi predstavljalo nepotreban teret organizaciji koja gospodari šumama.

Teoretski gledano visoke zaštitne vrijednosti mogu biti manje ili veće površine, da obuhvate samo dio šuma i šumskog zemljišta, odsjek, cijeli odjel ili više odjela, zavisno od toga da li se na datoj površini nalazi jedna ili više visoko zaštitnih vrijednosti (npr. više rijetkih ili ugroženih biljnih vrsta, gljiva, ptica ili drugih organizama) ili čak može da obuhvati veliko prostranstvo (krajolik), ako se procijeni da područje kao cjelina ima specifičnu vrijednost ili obuhvata više različitih visoko zaštitnih vrijednosti.

2.2. Proces identifikacije i izdvajanja VZV

Proces identifikacije visoko zaštitnih vrijednosti odvija se u nekoliko koraka, koji slijede jedan za drugim. Započinje se sa "identifikacije VZV", preko "preliminarne procjene VZV" i „konačne procjene VZV“, a završava sa „izdvajanjem VZV“ i izradom plana gospodarenja i plana monitoringa VZV.

Identifikacija VZV i definisanje praga vrijednosti je kompleksan proces, te isti mora biti prilagođen konkretnim uslovima na terenu. Identifikaciju VZV prema FSC kriterij 9.1 treba vršiti u saradnji sa drugim interesnim stranama. Proces identifikacije VZV treba da zadovoljava sljedeće osnovne zahtjeve:

da je baziran na znanju, uključujući i korištenje relevantnih naučnih podataka i znanja lokalnog stanovništva

da je participatoran i inkluzivan, tj da omogućiti da relevantne interesne i pogođene grupe budu konsultovane i

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 7 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

da je otvoren i transparentan, uključujući javnu raspravu o prikupljenim podacima.

Preliminarna procjena djeluje kao “filter” kojim se isključuju sva šumska područja koja sigurno ne sadrže VZV, te da identifikuje ona područja koja sadrže ili mogu sadržavati određene VZV. Preliminarna faza predstavlja „kancelarijski rad“ u procesu, što uključuje analizu podataka iz postojećih izvora, sastavljanje konačne liste i obradu podataka. Na osnovu preliminarne procjene, analizirana šumska područja mogu biti procjenjena:

- Bez visokih zaštitnih vrijednosti,
- Sa visokim zaštitnim vrijednostima i
- Sa potencijalno visokim zaštitnim vrijednostima.

Ukoliko se utvrdi da šumsko područje nedvojbeno ima visoke zaštitne vrijednosti, prelazi se direktno na korak „izdvajanje VZV“ i nema potrebe za provođenjem konačne procjene.

Konačna procjena se provodi kada procjena ukazuje na moguće postojanje VZV, onda organizacija koja gospodari treba da izvrši konačnu procjenu, odnosno da ospori ili potvrdi prisustvo VZV. Ovaj korak zahtijeva terenski rad radi prikupljanja dodatnih informacija.

Izdvajanje VZV je sljedeći korak gdje se na osnovu rezultata identifikacije VZV vrši postupak njihovog izdvajanja. To podrazumijeva izradu elaborata, obilježavanja na terenu i mapiranja izdvojenog područja i po mogućnosti uvrštavanje istog u plansku dokumentaciju, odnosno šumskogospodarske osnove.

2.3. Prikaz izdvajanja VZV u periodu 2008.-2022. godine

Za potrebe certificiranja šumskogospodarskog područja „Ključko“ kao pilot projekta u okviru ŠPD „Unsko-sanske šume“, tokom 2008. godine u preliminaratornoj fazi identifikacije šuma visoke zaštitne vrijednosti predstavnici šumskogospodarskog područja “Ključko” na proširenom sastanku održanom 02.07.2008. godine u prostorijama podružnice “Šumarije” Ključ, sa predstavnicima Šumarskog fakulteta u Sarajevu i predstavnicima direkcije ŠPD-a, kao potencijalne šume visoko zaštitnih vrijednosti predložili su, između ostalog, sa ovog područja četiri objekta i to:

- Izvorište “Okašnica” - objekat od značaja za vodosnabdijevanje lokalnog stanovništva pitkom vodom
- Stari grad Ključ (Tomaševića grad) - objekat od kulturno-historijskog značaja
- Korčaničko jezero i rijeka – kao objekat sa stanovišta zaštite pejzaža
- Kanjon i ušće rječice Banjice – objekat koji osigurava osnovne prirodne usluge u kritičnim situacijama

Za predložene objekte, potrebno je bilo utvrditi atribute VZV, utvrditi granice obuhvata VZV, kao i izračunati površine, da bi se saznalo sa tačno kojom površinom se raspolaže. Sve ostale površine šuma i šumskih zemljišta, na ovom šumskogospodarskom području, ne predstavljaju visoko zaštitne vrijednosti.

Na drugom sastanku održanom dana 10.07.2008. godine, također u prostorijama podružnice “Šumarije” Ključ, raspravljalo se o predloženim dijelovima šuma i šumskog zemljišta koje bi se izdvojile kao visoke zaštitne vrijednosti. Nakon duže diskusije, sagledavanja predloženih i ucrtanih granica ovih šuma, površina koje bi se izdvojile, pregleda relevantnih dokumenata (“Šumskogospodarske osnove za ŠGP “Ključko” sa rokom važenja od 01.01.2001 do 31.12.2010, pregleda “Projekta zaštite izvorišta vode za piće Okašnica vodovodnog sistema Ključ”, zatim “Odluke Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika” kojom se Graditeljska cjelina - Stari grad Ključ u

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 8 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

Ključku proglašava nacionalnim spomenikom) i saznanjima uposlenika ove šumarije, koji duži niz godina rade na poslovima gospodarenja u ovim šumama, od četiri objekta koja su predložena u *preliminarnoj procjeni*, kao šume visoke zaštitne vrijednosti, u ovoj fazi odabrana su samo tri područja. Na osnovu Principa 9 FSC-averzija 4.0 – “*Održavanje šuma visoke zaštitne vrijednosti*” predloženi su sljedeći dijelovi šuma, koji bi se okarakterisali kao šume visoke zaštitne vrijednosti i za koje bi se propisale posebne mjere gospodarenja u cilju održanja i poboljšanja identificiranih karakteristika, kao i propisao monitoring u svrhu praćenja stanja ovih izdvojenih objekata:

- Izvorište “Okašnica” - objekat od značaja za vodosnabdjevanje grada Ključa i lokalnog stanovništva pitkom vodom. Prema tome ima prisustvo određene zaštitne vrijednosti. Spada u HCVF kategoriju 4 - “Područja koja osiguravaju osnovne prirodne usluge u kritičnim situacijama”, subkategorija 4a - “Šume važne za opskrbu vodom”.
- Stari grad Ključ (Tomaševića grad) - objekat od kulturno-historijskog značaja. Također ima prisustvo određene zaštitne vrijednosti. Spada u HCVF kategoriju 6 - “Šumska područja značajna za tradicionalni i kulturni identitet lokalnih zajednica”.
- Kanjon i ušće rječice Banjice – objekat koji osigurava osnovne prirodne usluge u kritičnim situacijama. Posjeduje određenu zaštitnu vrijednost. Spada u HCVF kategoriju 4 – “Područja koja osiguravaju osnovne prirodne usluge u kritičnim situacijama”, subkategorija 4b – “Šume važne za kontrolu erozije”.

Dio šume ovog šumskogospodarskog područja, opisano kao “Korčaničko jezero i izvor rijeke Korčanice”, koje je također bilo predviđeno da se izdvoji, kao šuma visoke zaštitne vrijednosti i to kao “područje zaštićenog krajolika”, nakon dugog razmatranja je odbačeno. Razlozi za odbacivanje ovog dijela šume i ne uvrštavanje u šume visoke zaštitne vrijednosti je iz razloga što se identificirana i predložena visoko zaštićena vrijednost nije mogla uvrstiti ni u jednu od predloženih HCVF kategorija. Da bi se ovaj dio šume izdvojio kao “područje zaštićenog krajolika” mora da ima površinu od nekoliko desetina hiljada hektara.

Šume visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“, ukupno 3 objekta, izdvojene su 2008. godine, odnosno u uređajnom periodu za šumskogospodarsku osnovu za ŠGP “Ključko” sa rokom važenja 01.01.2001. - 31.12.2010. godine i u toku priprema za certificiranje i u toku prvog petogodišnjeg ciklusa certificiranja za period 29.07.2010. – 28.07.2015. godine.

Isti izdvojeni objekti obuhvaćeni su i u narednom uređajnom periodu i uvršteni su i čine sastavni dio nove šumskogospodarske osnova za ŠGP “Ključko” sa rokom važenja 01.01.2011. - 31.12.2020. godine. Ovi objekti su bili aktuelni i u okviru drugog petogodišnjeg ciklusa certificiranja za period 29.07.2015. – 28.07.2020. godine. Tokom 2015. godine izvršena je revizija prvog Elaborata šuma visoke zaštitne vrijednosti za ŠGP „Ključko“.

Na prijedlog sekcije za projektovanje iz Podružnice Šumarija Ključ, akt broj 09-60/20 od 03.02.2020. godine predloženo je da se prilikom izrade nove šumskogospodarske osnove za period 01.01.2021. – 31.12.2030. godine uvrsti jedan novi objekat.

Predložen je dio odjela 104 GJ „Šiša – Palež“, konkretno dijelovi odsjeka 01 i 02 površine oko 20,0 ha. Radi se o šumi hrasta kitnjaka i bukve, a u podstojnoj etaži i jele. Stabla hrasta kitnjaka su zdrava, prava, punodrvna, prsnog prečnika od 50 do 90 cm i visina od 25 do 32 metra. Jela se javlja u podmlatku i sa nešto srednjedobnih stabala, prsnog prečnika oko 40 cm.

Kako se radi o rijetkoj bilnoj zajednici, predloženo je da se uvrsti u VZV 3 – Ekosistemi i staništa. Rijetki i ugroženi ekosistemi, staništa ili refugijumi.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 9 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“		FSC® P&C verzija 5.0	

Kako nije bilo smetnji kod izdvajanja ovoga objekta, tokom terenskih radova desetogodišnje inventure šuma (taksacija) 2020. godine, ova poršina je predložena za izdvajenje u okviru odjela 104 u poseban odsjek 03 površine 18,5 ha i bit će sastavni dio nove šumskogospodarske osnove.

3. OPIS PODRUČJA SA KARTAMA I MJERE GOSPODARENJA

3.1. Izvorište „Okašnica“ – vodozaštitno područje

Šume i šumsko zemljište koje su u funkciji indirektno, ali životno značajne za čovjeka. U pitanju su šume i šumska zemljišta važna za opskrbu vodom.

3.1.1. Obrazloženje

Riječ o izvoru koji je unutar šumskogospodarskog područja i za kojeg se pouzdano zna da snabdijeva vodom lokalnu zajednicu-grad Ključ.

Ovo područje spada u kategoriju HCV-a 4 – *Šume i šumska zemljišta koja osiguravaju kritične usluge ekosistema. Osnovne usluge ekosistema u kritičnim situacijama, uključujući zaštitu vodenih slivova i kontrolu erozije ranjivih zemljišta i padina.*

Poznato je da sve šume i šumska zemljišta imaju uticaja na riječno područje, ali uloga neke šume u njenoj zaštiti nije uvijek naročito značajna. Zaštitna funkcija šume je važna ako je u pitanju potencijalno poplavno područje ili područje pogodno sapiranjju i eroziji zemljišta. Neke šume su naročito važne u regulaciji vodotoka i tako postaju važne za njihovu funkcionalnost. Neprocjenjiva je uloga šuma u zaštiti vodnog režima slivnog područja bez kojih bi se ozbiljno i nepovratno degradirala svaka vodozaštitna zona.

3.1.2. Definicija

Šume ključne za vodosnabdjevanje i zaštitu vodnih objekata, vodozahvatne šume. Šume vodozahvatnog područja vrela „Okašnica“ su ključni faktor za postojanje izvora, te snabdjevanje pitkom vodom grada Ključa.

3.1.3. Prag

Vodozahvatno područje zahvata površinu šuma i šumskog zemljišta i predstavljeno je kroz tri zone (zona Ib, zona II i zona III). Prostire se na površini od 574,8 ha. Od ove površine na visoke šume bukve otpada 406,1 ha, visoke šume bukve i jele 8,5 ha, na šumske kulture 40,7 ha, izdanačke šume 99,1 ha, na šiblJake unutar pojasa bukovih šuma 11,8 ha, na goleti 2,2 ha i na i na ostale neproduktivne površine 6,4 ha. Prema novoj (2020. godine izvršena terenska snimanja) uređivačkoj podjeli, čitavo ovo područje obuhvata, cijele odjele ili pak dijelove ukupno 14 odjela (63, 108, 112, 113, 114/1, 114/2, 114/3, 114/4, 115, 118/1, 118/2, 119, 120 i 122). Ovi odjeli su različitih ekspozicija i nagiba terena.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 10 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“		FSC® P&C verzija 5.0	

Površine po vodozaštitnim zonama i gazdinskim klasama sa pripadajućim odjelima/odsjecima

Gos. jed.	Vodozaš. zona	Gazdinska klasa	Odjeli/odsjeci	Površina ha
	Ib	1101	108c, 112d, 113c, 115a, 118/1b	75,2
		3101	112h, 119d, 118/1d	8,4
		3106	113d, 113e, 120d	8,6
		4107	113f, 115b, 114/2e	32,3
		4111	63a, 63c (min), 115c	26,1
		6103	113g, 113h	0,7
		7605	113i, 115d, 63d	1,1
		Ukupno		152,4
	II	1101	108a, 113b, 114/1a, 114/2a, 114/3a, 114/4	145,5
		3101	114/2c, 114/3b	2,3
		4107	114/2d	16,2
		4111	114/1b	12,4
		5103	114/2f, 114/2g	7,7
		6103	114/2h	1,5
		7605	108f, 114/2i, 114/3c, 114/4b	2,0
		Ukupno		187,6
	III	1101	112c, 113a, 119a, 121a, 121b, 118/1a	101,4
		1103	120b	16,4
		1116	118/1c, 118/2	67,6
		1202	122b	8,5
		3101	112g, 119b, 119c, 118/1e	20,9
		3106	120j	0,5
		4107	118/1f, 118/1g	6,5
		4111	108d, 108e, 121k	5,6
		5103	119e, 118/1h	4,1
		7605	112j, 118/1i, 118/2b, 119f, 120m, 122i	3,3
		Ukupno		234,8
	SVEUKUPNO			574,8

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 11 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

Površina po vodozaštitnim zonama i kategorijama šuma

Gospodarska jedinica	Vodozaštitna zona	Kategorija šume	Površina ha
„Šiša-Palež“	Ib	1100	75,2
	Ib	3100	17,0
	Ib	4100	58,4
	Ib	6100	0,7
	Ib	7600	1,1
	Ukupno Ib zona		
„Šiša-Palež“	II	1100	145,5
	II	3100	2,3
	II	4100	28,6
	II	5100	7,7
	II	6100	1,5
	II	7600	2,0
Ukupno II zona			187,6
„Šiša-Palež“	III	1100	185,4
	III	1200	8,5
	III	3100	21,4
	III	4100	12,1
	III	5100	4,1
	III	7600	3,3
Ukupno III zona			234,8
„Šiša-Palež“	Ukupno vodozaštitna zona		574,8

3.1.4. Identifikacija

Izvorište „Okašnica“ je glavni snabdjevač pitkom vodom grada Ključa i prigradskih mjesnih zajednica. Nalazi se 6,5 km jugoistočno od Ključa u podnožju planine Šiša Gora, odnosno na krajnjem jugoistoku gospodarske jedinice „Šiša-Palež“ u odsjeku „c“ odjela 115 na nadmorskoj visini od 260 m. U uskom pojasu oko same „kaptaze“ nalazi se izdanačka šuma bijelog i crnog graba, a šire su uglavnom zastupljene kvalitetne visoke šume bukve i nešto mlađe šumske kulture. Teritorijalno, izvor se nalazi 300 m od entitetske crte, odnosno šumskoprivrednog područja „Ribničkog“, šumsko gazdinstvo Ribnik RS. Prema tome jedan dio ove zaštitne površine vodozahvatnog područja, nalazi se i na ovom području. Izvorištem upravlja lokalno vodovodno preduzeće JP „Ukus“ d.o.o. Ključ.

Relevantni podaci su dobiveni iz *Projekta zaštite izvorišta vode za piće Okašnica vodovodnog sistema Ključ*, koje je uradio Institut za hidrogradnju Građevinskog fakulteta u Sarajevu.

3.1.5. Odlučivanje

Regulisano Zakonom o vodama (Službene novine F BiH, broj 70/06 od 20.11.2006.), Zakonom o šumama USK (Službeni glasnik USK, broj 22/12 od 10.08.2012.), Pravilnikom o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva (Službene novine F BiH, broj 88/12 od 17.10.2012.) i Pravilnikom o zaštitnim zonama i zaštitnim mjerama izvorišta „Okašnica“ za snabdijevanje vodom Ključa (Službene novine F BiH, broj 2/08 od 16.01.2008.).

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 12 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

U prilogu je dato Rješenje od Agencije za vodno područje rijeke Save kojim se JP „UKUS“ d.o.o. Ključ daje vodna dozvola za zahvatanje vode na izvorištu „Okašnica“ u svrhu vodoopskrbe naselja općine Ključ (broj UP-I/25-3-40-470-5/13 od 11.11.2013. godine).

3.1.6. Mjere gospodarenja

Planove gospodarenja šumom treba prilagoditi svakoj visoko zaštićenoj vrijednosti ponaosob, zbog specifičnosti svake od tih vrijednosti. U slučaju da neko od izdvojenih zaštićenih područja u sebi sadrži elemente i drugih VZV, tada planove sublimiramo i dajemo prednost onom elementu, zbog kojih je to područje i izdvojeno kao VZV. Za neka područja koja su već izdvojena kao zaštićena područja (vodozaštitne zone, kulturno-historijski spomenici, šume namijenjene za rekreaciju i odmor i druge), sam dokument odluke o izdvajanju tog zaštićenog područja, obično sadrži i planove za gospodarenje šumama.

Za svako od predloženih područja u okviru ŠGP „Ključko“, koje se izdvajaju kao VZV, predložene su mjere gospodarenja koje će biti u skladu sa općim pravilima o gospodarenju šumama, vodeći računa da se radi o VZV, koje ima i svoje specifičnosti.

Vodozaštitno područje izvorišta Okašnica obuhvata površinu od 574,8 ha i prostire se u okviru gospodarske jedinice „Šiša-Palež“. Jednim svojim dijelom se nalazi i u manjem entitetu. Čitavo vodozahvatno područje podijeljeno je na tri odnosno četiri vodozaštitne zone. Gospodarenje šumama koje sadrže ove vrijednosti vrši se u skladu sa Zakonom o šumama USK, podršku lokalne zajednice i uz striktnu primjenu naučno provjerenog sistema gospodarenja. Na rubovima ovog područja na pristupačnim i lahko uočljivim mjestima postavljene su tri informativne table (obavještanje da se radi o šumi visoke zaštitne vrijednosti, kojoj kategoriji zaštite pripada, koliku površinu zauzima, kao i ime preduzeća koje gospodari ovim područjem).

Prema članu 10. Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva (Službene novine F BiH, broj 88/12 od 17.10.2012.), određuju se slijedeće mjere zaštite u zaštitnim zonama (zonama sanitarne zaštite):

(1) Mjere zaštite u zaštitnim zonama izvorišta provode se putem zabrana, ograničenja i drugih oblika kontrole ljudskih aktivnosti radi smanjenja rizika od zagađenja izvorišta ili drugih utjecaja koji mogu nepovoljno djelovati na izvorišta, njihovu izdašnost, kakvoću i zdravstvenu ispravnost vode. U tu svrhu, elaboratom zaštite izvorišta utvrđuju se aktivnosti koje se u pojedinim zaštitnim zonama:

- a) zabranjuju u potpunosti;
- b) dopuštaju uz provedbu standardnih mjera zaštite;
- c) dopuštaju uz provedbu standardnih i dodatnih mjera zaštite.

(2) Standardne mjere zaštite iz stava 1. al. b) i c) ovoga člana prvenstveno obuhvataju obavezu zagađivača da prikupi sve svoje otpadne vode vodonepropusnim kanalizacionim sistemom i da tako prikupljene vode prečišćava minimalno sekundarnim tretmanom prečišćavanja.

(3) Popis aktivnosti kao i nivo ograničenja njihove primjene po pojedinim zaštitnim zonama dat je u Prilogu 1. koji je sastavni dio ovoga Pravilnika.

(4) U svim slučajevima gdje se određene aktivnosti iz Priloga 1. ovoga Pravilnika moraju provesti uz standardne ili dodatne mjere zaštite iste se moraju detaljno specificirati u elaboratu zaštite izvorišta. U najvećem broju slučajeva dodatne mjere zaštite će uključiti izgradnju adekvatnog kanalizacionog sistema sa postrojenjem za pročišćavanje otpadnih voda koje su specifične za predmetnog zagađivača, kako bi se spriječilo direktno oticanje ili infiltracija otpadnih voda u podzemlje.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 13 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

(5) U izuzetnim slučajevima, ako se procjenom ukupnog rizika u elaboratu zaštite izvorišta utvrdi da se provedbom standardnih i dodatnih mjera zaštite ne može obezbijediti adekvatna zaštita izvorišta u slučaju provedbe neke od aktivnosti iz Priloga 1. ovoga Pravilnika, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva će informirati Vladu Federacije Bosne i Hercegovine i od iste zatražiti zabranu predmetne aktivnosti ili donošenje odluke o eventualnoj izgradnji infrastrukturnih objekata kojima će se obezbijediti adekvatna zaštita izvorišta.

(6) Za provedbu aktivnosti iz stava 1. al. b) i c) ovoga člana, zainteresovane pravne i fizičke osobe dužne su pribaviti vodne akte prema odredbama Zakona o vodama.

(7) Operator vodovodnog sistema obavezan je ograditi područje I zaštitne zone izvorišta i istaći upozorenje o zabrani neovlašćenog pristupa te osigurati stalni elektronski i/ili fizički nadzor.

(8) Pristup ograđenim prostorima unutar I zaštitne zone izvorišta dozvoljen je samo zaposlenim osobama koje odredi Operator vodovodnog sistema, mjerodavnim inspekcijским organima za vrijeme vršenja kontrole, kao i drugim osobama uz posebnu dozvolu i evidenciju Operatora vodovodnog sistema, što se precizira općim aktom o održavanju i korišćenju vodnih objekata iz člana 20. stava 4. Zakona o vodama.

Prikaz (ne)dozvoljenih aktivnosti po vodozaštitnim zonama sa aspekta šumarstva dat je u sljedećoj tabeli (izdvojeni dio iz Priloga 1. „Popis aktivnosti i nivo ograničenja njihove primjene po pojedinim zaštitnim zonama“ iz Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva (Službene novine F BiH, broj 88/12 od 17.10.2012.)).

ŠUMARSTVO		Z-zabranjeno, S-dopušteno uz standardne mjere zaštite, SD-dopušteno uz standardne + dodatne mjere zaštite					
		Zahvat podzemnih voda				Zah.pov.voda	
ZONE SANITARNE ZAŠTITE		I	II	III	IV	I	II
	Nekontrolisana sječa i krčenje šume	Z	Z	Z	Z	Z	Z
	Kontrolisana sječa i krčenje šume	SD	S	S	S	SD	S

Iz tabele je vidljivo da su nekontrolisane sječe i krčenje šuma zabranjene u svim vodozaštitnim zonama.

Kontrolisana sječa i krčenje šuma su dozvoljeni u svim zonama sanitarne zaštite, pod uslovom da se ispune standardne ili standardne i dodatne mjere zaštite.

U tekstu koji slijedi opisane su, prema šumskogospodarskoj osnovi, karakteristike i mjere zaštite u pojedinim vodozaštitnim zonama izvorišta „Okašnica“.

Vodozaštitna zona Ib obuhvata površinu od 152,7 ha i predstavlja veoma strog režim zaštite. Nalazi se u pojasu visokih bukovih šuma, dijelu izdanačkih šuma i manjim dijelom u okviru kultura. U visokim i izdanačkim šumama zabranjena je svaka sječa. Nikako se ne smiju sječi stara i suha bukova stabla, jer su ona u isto vrijeme i dom za mnogobrojne ptice i korisne insekte. U kulturama su dopuštene jedino preventivne sanitarne sječe, odnosno uklanjanje polomljenih i oštećenih stabala, radi sprečavanja širenja eventualne zaraze. U ovim slučajevima se zabranjuje prekidanje sklopa. U ovoj zaštitnoj zoni su zabranjene aktivnosti koje nisu u direktnoj vezi sa normalnim radom i održavanjem sistema za vodosnabdijevanje. Uz primjenu odgovarajućih mjera kontrole dozvoljava se održavanje postojećih objekata, ali da se ne mijenja njihova namjena. Dozvoljen je nekomercijalni uzgoj trave, pri

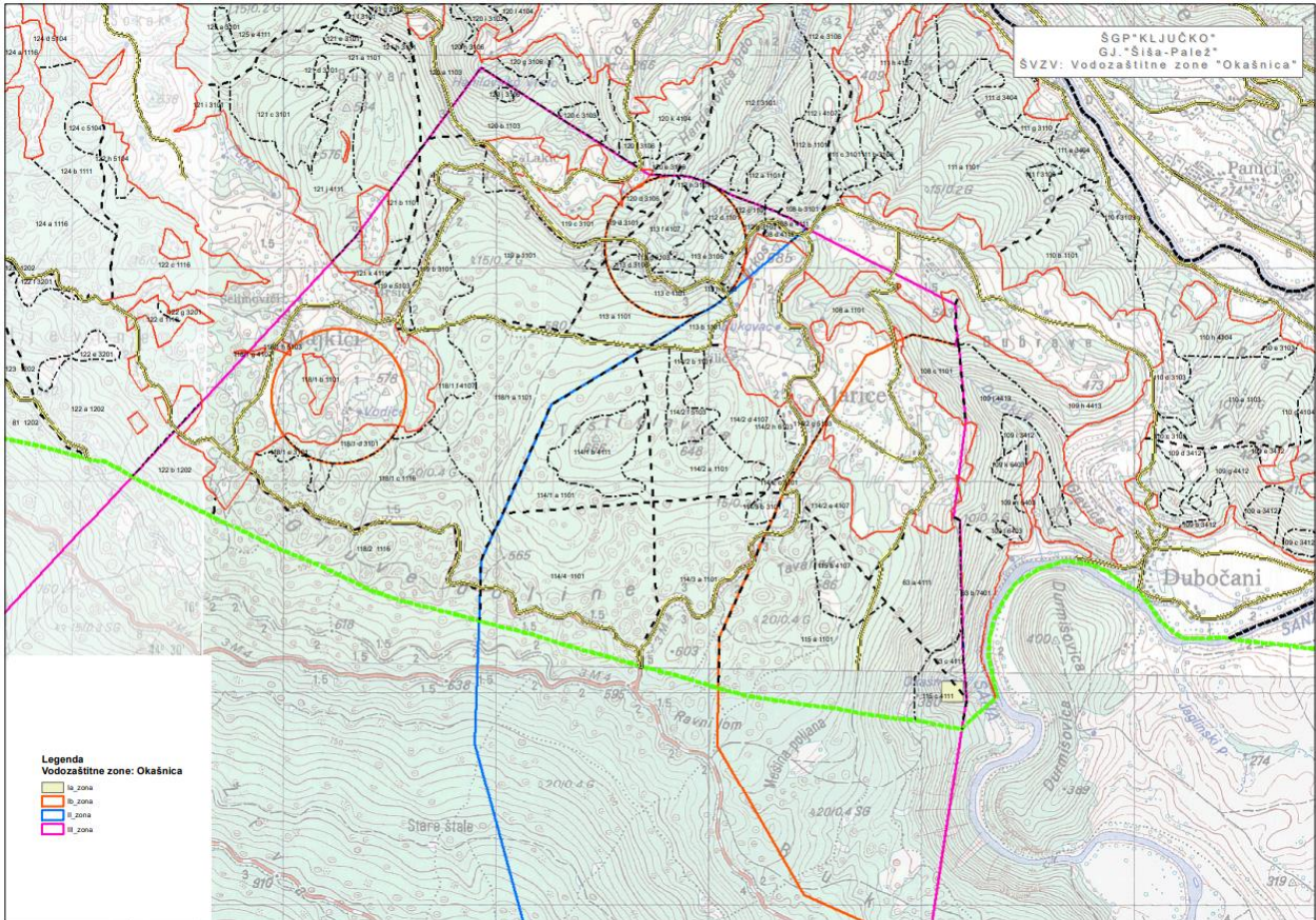
 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 14 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

čemu se dozvoljava upotreba prirodnih i vještačkih đubriva u obimu koji ne ugrožava kvalitet vode na izvorištu, kretanje stanovništva bez ograničenja i kontrolisane rekreativne aktivnosti, ali nije dozvoljena gradnja sportskih i rekreacionih objekata. Moguća je izgradnja staza za džoging i vožnju bicikla, parkove za šetnju i odmaranje.

Vodozaštitna zona II ima površinu od 187,6 ha i predstavlja zonu ograničenog režima zaštite. U njoj najveću površinu zauzimaju visoke bukove šume, zatim izdanačke bukove šume i kulture. U visokim šumama nisu dopuštene redovne sječe, nego jedino sanitarna sječa, ali samo u slučaju ako prijeti opasnost od zaraze ili jačeg napada insekata. U kulturama su dopuštene jedino kontrolisane preventivne sanitarne sječe, odnosno uklanjanje polomljenih i oštećenih stabala, radi sprečavanja širenja eventualne zaraze ili gradacije potkornjaka. Zabranjuje se prekidanje sklopa sastojine. U skladu sa uslovima iz priloga 1 Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva (Službene novine F BiH, broj 88/12 od 17.10.2012.) na području ove zaštitne zone zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti koje mogu zagaditi vode izvorišta, a posebno: izgradnja novih naselja i rad kanalizacije, odlaganje svih vrsta čvrstog otpada i izgradnja deponija, izgradnja i rad pogona metalske, hemijske, gumarske, kožarske, prehrambene i drugih grana industrije, rafinerije, elektrane, skladišta, izgradnja i korištenje skladišta rastvorljivih materija, izgradnja željezničkih i ranžirnih stanica i terminala, izgradnja stočnih i peradarskih farmi, eksploatacija mineralnih sirovina, eksploatacija šljunka i druge aktivnosti.

Vodozaštitna zona III ima površinu od 234,8 ha i jeste zona blagog režima zaštite. Uspostavlja se najblaži režim zaštite, kojim se izvorište preventivno štiti od hemijskog i drugog zagađenja, čiji bi se eventualni utjecaj mogao nepovoljno odražavati na izvorište u dužem vremenskom periodu. Najviše površine zauzimaju visoke bukove šume, potom šumske kulture i izdanačke bukove šume. U svim šumama su dopuštene kontrolisane sječe, ali u smanjenom intenzitetu, najviše do 15 % drvene zalihe. Također se zabranjuje jače prekidanje sklopa sastojine. U III zaštićenoj zoni zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti koje mogu zagaditi vode izvorišta, a naročito: izgradnja i rad uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, izgradnja uređaja za spaljivanje čvrstog otpada, direktno ili indirektno ispuštanje otpadnih voda u vodonosni sloj, izgradnja i rad industrijskih i zanatskih pogona sa nečistom tehnologijom, izvođenje istražnih bušotina za naftu, zemni plin i drugo,

 <p>ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb</p>	<p>HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI</p>	<p>Važi od: 2008.</p>	<p>Revizija: 2015. i 2022.</p>	<p>Stranica: 15 od 34</p>
<p>Princip 9</p>	<p>Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“</p>		<p>FSC® P&C verzija 5.0</p>	



3.1.7. Prilog karta zaštićenog područja izvorišta "Okašnica"

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 16 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

3.2. Stari grad Ključ – Tomaševića grad

Šume i šumska zemljišta osim toga što su važne za život i opstanak ljudi, također mogu biti značajne za lokalne zajednice zbog kulturno-historijskog identiteta. Takva mjesta, resursi i staništa koji se vežu za kulturno-historijsko nasljeđe lokalnog stanovništva, potrebno je zaštititi. Te šume i šumska zemljišta važan su dio njihovog identiteta, i identifikacijom i stavljanjem pod zaštitu i očuvanje tih vrijednosti, pomažemo da se kulturno-historijsko nasljeđe tog stanovništva trajno održi.

3.2.1. Obrazloženje

Lokalitet stari grad Ključ se sastoji od tri različita arhitektonska kompleksa: rimskog, srednjovjekovnog i osmanskog dijela. Rađen je u romanskom, gotičkom i orijentalnom stilu. Po svom izgledu je impozantan grad, sa čijih se bedema širi vidik na sve strane sanske doline. Grad se sastoji od vojnih utvrda, dvora gospodara grada i Ključkog predgrađa, koje je predstavljalo kulturni, vjerski i zanatsko – trgovački centar. Prodorom Osmanlija, posljednji bosanski kralj Stjepan Tomašević biva zarobljen u gradu Ključu, čime 1463. godine Bosanska država gubi svoju nezavisnost.

Prostor oko grada i sam grad spadaju u kategoriju HCV-a 6 – *Kulturološke vrijednosti. Mjesta, resursi, staništa i pejzaži globalnog, ili nacionalnog kulturološkog, arheološkog ili historijskog značaja i/ili kritične kulturološke, ekološke, ekonomske ili religijske/svete vrijednosti za tradicionalne kulture lokalnih zajednica ili starosjedilaca, identificirane kroz odgovarajući angažman sa tim lokalnim zajednicama ili starosjediocima.*

3.2.2. Definicija

Stari grad Ključ predstavlja najveću važnost za kulturno-historijski identitet bosanskog stanovništva. Jednom godišnje se održava vjerska manifestacija Dovište Ključ (posljednja nedjelja u maju). Šume i šumsko zemljište oko starog grada Ključa čine sastavni i prepoznatljivi *image* ovog područja, a osim ovog značaja imaju i važnu funkciju sprječavanja odrona i osulina, ispod starog grada, gdje su velike strmine terena. Predložene površine su važne za izgradnju ambijenta oko starog grada Ključa.

3.2.3. Prag

Predložena površina starog grada Ključa i okolnih šuma i šumskog zemljišta, koje su sastavni dio ovog identificiranog objekta, obuhvata u uređivačkom smislu (2020. godine izvršena terenska snimanja), dijelove dva odjela gospodarske jedinice „Ošljak –Golaja“ i to odjeli 4/2 i 5. Ukupna površina je 51,8 ha, a sastoji se od visoko zaštitne kulture crnog bora i zaštitnih izdanačkim šuma i šikara.

Površine po kategorijama šuma i pripadajućim odjelima/odsjecima

Gospodarska jedinica	Kategorija šume/GK	Odjeli/odsjeci	Površina ha
„Ošljak-Golaja“	3400/3403	4/2a, 5b, 5c	22,8
	4400/4413	5g	3,6
	5400/5411	5i, 5k	23,8
	7600/7605	4/2d, 5m	1,6
„Ošljak-Golaja“	Ukupno stari grad Ključ – Tomaševića grad		51,8

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 17 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“		FSC® P&C verzija 5.0	

3.2.4. Identifikacija

Stari grad Ključ – Tomaševića grad se nalazi 1 km sjeverno od grada Ključa, na krajnjem jugoistoku planine Breščica, na brdu Ljubica iznad rijeke Sane. Stare građevine se sastoje iz dva dijela: odvojenog šehidskog turbeta i ostataka utvrđenog staroga grada Ključa.

Potrebni podaci su dobiveni od Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH koja je Odlukom broj: 06-6-741/03-3 od 06.05.2003. godine (Službeni glasnik BiH, broj 32/03) proglasila Graditeljsku cjelinu - Stari grad Ključ u Ključu nacionalnim spomenikom BiH.

3.2.5. Odlučivanje

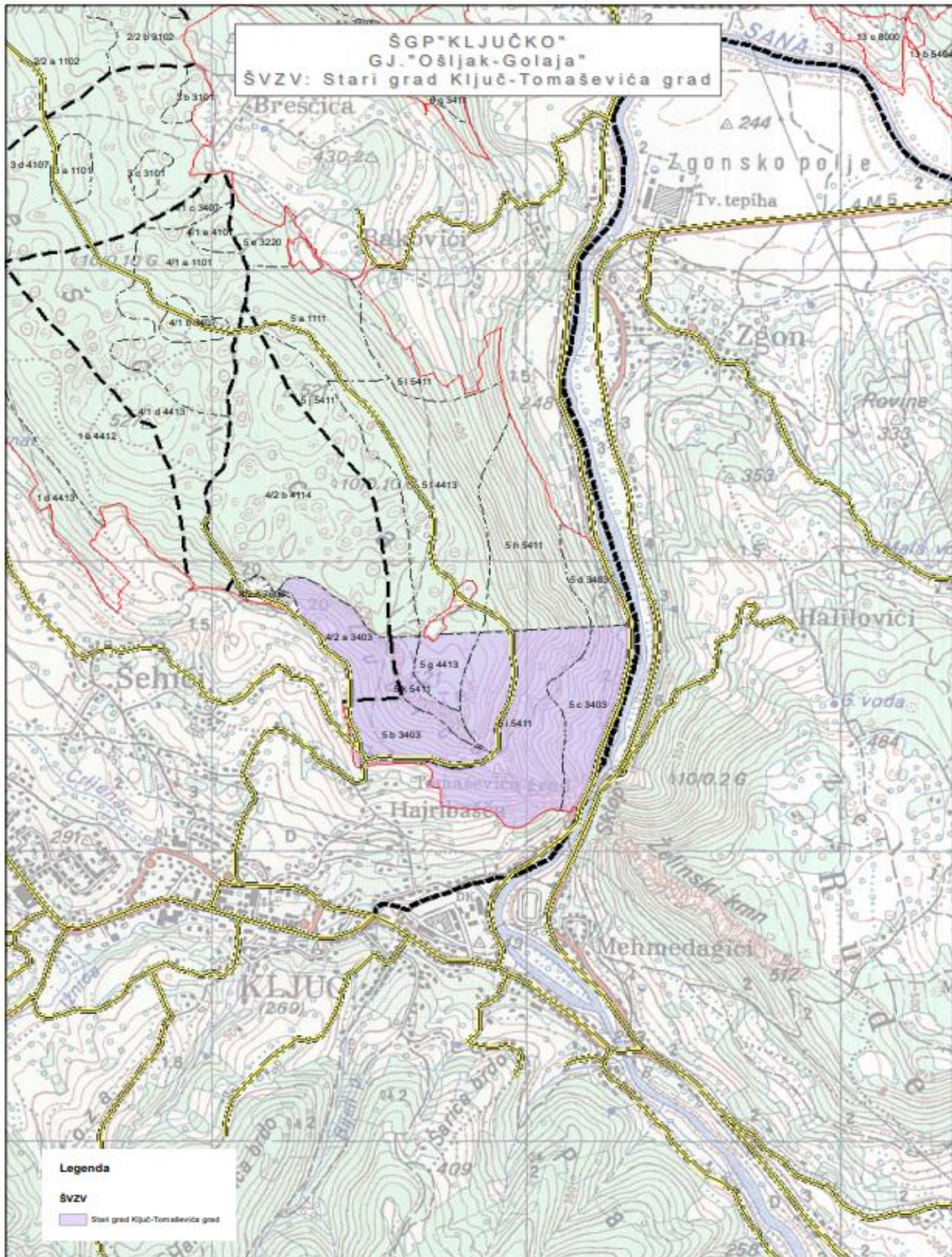
Na bazi Odluke Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH broj 06-6-741/03-3 od 06.05.2003. godine (Službeni glasnik BiH, broj 32/03) kojom se Graditeljska cjelina - Stari grad Ključ u Ključu proglašava nacionalnim spomenikom BiH. Ova Odluka data je u prilogu na kraju dokumenta.

3.2.6. Mjere gospodarenja

Stari grad Ključ – Tomaševića grad predstavlja kulturno-historijski objekt, neprocjenjive vrijednosti. Okružen je termofilnim izdanačkim šumama bukve i hrasta kitnjaka, kao i odraslom kulturom crnog bora. Ukupna površina iznosi 51,8 ha. Izdanačke šume se nalaze na istočnoj strani kanjona rijeke Sane, pa su one i u funkciji zaštite ovog dijela obale. Zbog velikog nagiba terena, postojanja kamenjara kao i prisustva velikog broja termofilnih elemenata, kao npr. crni jasen, klen, makljen, javor gluhač, lijeska, drijen, kostrika i ruj, u obzir ne dolaze mjere konverzije. Preporučuje se održavanje i zaštita postojećeg stanja, očuvanje biološke raznolikosti kroz redovno praćenje i javljanje o eventualnim promjenama. Voditi računa da se spriječi izbijanje eventualnih požara i bespravnih sječa.

U kulturi crnog bora, koja je ranije podignuta direktnom konverzijom sa namjerom da se njom gazduje, koristi i posiječe na kraju odabranog produkcionog perioda, promijenjena je prvobitna namjena iz gospodarske šume u zaštitno-pejzažnu šumu. Za ovu šumsku kulturu, kojoj je promijenjena prvobitna namjena, planirane su druge mjere, u cilju djelomične konzervacije kao zaštitno-pejzažne šume. Poduzimaju se mjere, koje imaju za cilj stvaranje raznodobne sastojine četinarara, skupinaste strukture. Ove mjere se poduzimaju, jedino ako dođe do stvaranja većih ili manjih progala, nastalih elementarnim nepogodama, napadom patogena ili jačim napadom insekta. Na tim mjestima mogu se unijeti sadnice četinarara. Pri izvođenju radova zabranjuje se upotreba teških zglobnih traktora. Na rubovima ovog područja na pristupačnim i lahko uočljivim mjestima postavljene su dvije informativne table (obavještanje da se radi o visoko zaštitnoj vrijednosti, kojoj kategoriji, površini kao i naziv preduzeća koje gospodari ovim područjem). Ispred same utvrde starog grada Ključ nalazi se ploča na kojoj su ukratko ispisane kulturno-historijske značajke ovog objekta. Postavljeno je par klupa za odmor koje su svojim izgledom ukomponovane u okolni ambijent. Na ovom području nalazi se nekoliko obilježenih pješačkih staza, različite dužine i težine savladavanja. Kod obavljanja vjersko-kulturnih manifestacija, kada se okuplja mnogo posjetilaca, gostiju i vjernika, strogo voditi računa da isti otpatke bacaju na za to predviđena mjesta (korpe za smeće), da omladina ne crta sprejom po zidovima, da se ne otkidaju komadi zidina i sl. Obratiti pažnju da posjetioci ne bacaju kruti otpad, pogotovo plastičnu ambalažu na dijelovima koji su teški za kretanje i strmi i do kojih se ne može doći da bi se taj otpad uklonio.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 18 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		



3.2.7. Prilog karta zaštićenog područja stari grad Ključ

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 19 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“		FSC® P&C verzija 5.0	

3.3. Kanjon i ušće rječice Banjice

Šume i šumska zemljišta su često značajni za održavanje stabilnosti terena, što uključuje i zaštitu od spiranja i erozije, klizišta i lavina. Zakonom o šumama ova se uloga posebno ističe. Zato treba spriječiti potencijalne opasnosti za život ljudi i njihova dobra, gubitak produkcionog zemljišta, štete u različitim ekosistemima i drugo.

3.3.1. Obrazloženje

Šume i šumska zemljišta na ovom lokalitetu imaju ključnu ulogu u sprječavanju erozije i nastanka osulina šljunkovitog materijala u rijeku Sanu i rječicu Banjicu. Da nema šume na padinama kanjona, došlo bi do erozije i odrona osulina direktno u rijeke, čime bi došlo do pregrađivanja korita rijeka i uzvodnog nastajanja jezera. U zadnoj sedmici mjeseca aprila, od ušću i uzvodno rječicom Banjicom se mrijesti riba škobalj.

Ovo područje spada u kategoriju HCV-a 4 – *Šume i šumska zemljišta koja osiguravaju kritične usluge ekosistema. Osnovne usluge ekosistema u kritičnim situacijama, uključujući zaštitu vodenih slivova i kontrolu erozije ranjivih zemljišta i padina.*

3.3.2. Definicija

Ove šume i šumska zemljišta se nalaze na strmim padinama kanjona rijeke Sane i rječice Banjice. Sam kanjon je impresivan, dubok i strm, vrlo stjenovit. Rijeka Sana je velika rijeka i njen značaj za život lokalnog stanovništva je neizmjeran. Rječica Banjica ima potpuno čistu nezagađenu vodu, značajnu za život lokalnog stanovništva Donjeg Ratkova. Ove šume nemaju značajan šumskoprivredni karakter, ali imaju neizmjeran značaj za vodeni tok rijeke Sane i rječice Banjice.

3.3.3. Prag

U šumskouredajnoj podjeli ova površina jednim manjim dijelom (Plameničke strane) pripada gospodarskoj jedinici „Ošljak-Golaja“ i to dio odjela 15 površine 18,2 ha, a drugim i to većim dijelom se nalazi u području gospodarske jedinice „Mulež-Ljubinska planina“, zahvatajući odjele 24/1, 24/2 i 49 sa površinom od 76,2 ha.

Površine po gospodarskim jedinicama i gazdinskim klasama sa pripadajućim odjelima/odsjecima

Gospodarska jedinica	Kategorija šume/GK	Odjeli/odsjeci	Površina ha
„Ošljak – Golaja“	7600/7601	15b	18,2
	Ukupno		18,2
„Mulež – Ljubinska planina“	5100/5104	49b	15,2
	5400/5411	24/1c	18,8
	6400/6411	24/1d	2,5
	7400/7401	49e	18,5
	7600/7601	24/1e, 24/1f, 24/2 b, 49f	20,4
	7600/7605	24/1g, 24/2c, 49g	0,8
	Ukupno		76,2
Ukupno kanjon i ušće rječice Banjice			94,4

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 20 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

3.3.4. Identifikacija

Ovaj lokalitet se nalazi oko 6 km sjeveroistočno od grada Ključa niz rijeku Sanu. U ulazu u kanjon Sane sa desne strane se ulijeva rječica Banjica. Svakogodišnji fenomen je mriješćenje ribe škobalj u aprilu mjesecu.

3.3.5. Odlučivanje

Regulisano Zakonom o šumama USK (Službeni glasnik USK, broj 22/12 od 10.08.2012.) i Zakonom o vodama (Službene novine F BiH, broj 70/06 od 20.11.2006.).

U prilogu je dat zapisnik o saradnji sa Sportsko ribolovnim društvom „Ključ“ (broj 09-55/14 od 06.03.2014. godine) koje je saglasno da se provode mjere zaštite i ostale aktivnosti u svrhu očuvanja područja „Kanjona i ušća rječice Banjice“ kao šume visoke zaštitne vrijednosti.

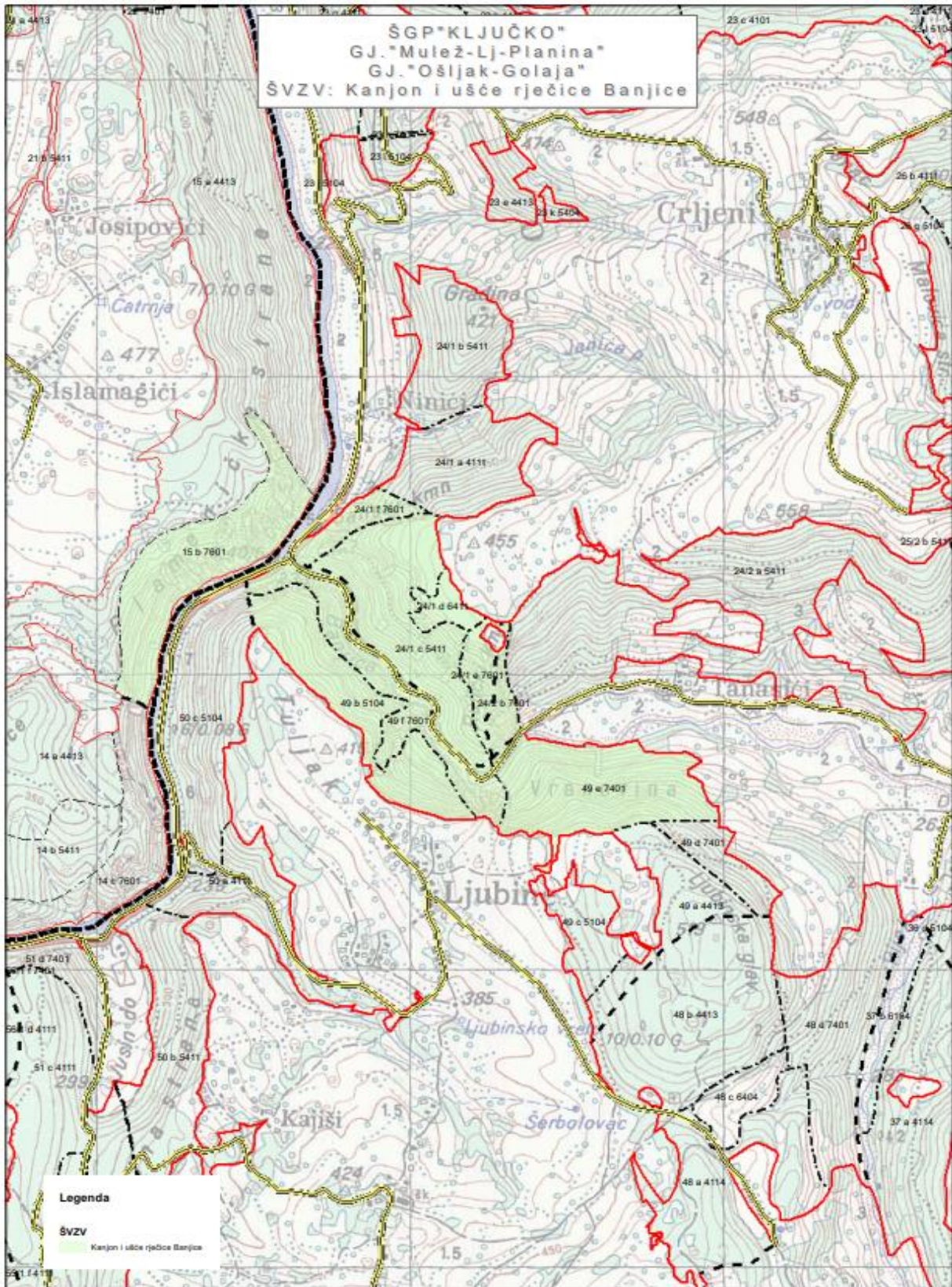
3.3.6. Mjere gospodarenja

Radi se o ušću rijeke Banjice u rijeku Sanu, nizvodno od grada Ključa. Ukupna površina iznosi 96,6 ha. Mjesto se nalazi u kanjonu ove dvije rijeke. U gornjem dijelu postoji izdanačka bukova šuma, a sve ostalo predstavljaju goleti sa travnim formacijama ili mjestimično šibljac. Postoji opasnost i od osulina. Mjere koje treba preduzeti, sastoje se iz različitih aktivnosti, obzirom na široko prisustvo različitih vegetacijskih formacija, od izdanačkih šuma, preko grmolikih i travnatih zajednica, do goleti i kamenjara. U svakom slučaju treba očuvati zaštitni karakter ovih zajednica, a po mogućnosti i još jače ih ozeleniti unošenjem vrsta drveća i grmlja koje se mogu prilagoditi ovim uslovima staništa, a koje bi bile u funkciji zaštite i smirivanja terena. Prema tome forsirati vegetaciju, grmoliku i travnu, koje će svojim korijenom vezati lahko pokretne materijale u nekom bližem vremenu. Obzirom da se radi o teškim i strmim terenima, gdje postoji opasnost od obrušavanja osulina, trebalo bi konzervirati lahko pokretne osuline, postavljanjem mreža ili postavljanjem pletera od drveta. Postaviti table sa znakom da postoji opasnost od obrušavanja materijala. Po potrebi mogu se formirati terase, u koje bi se unijele sadnice koje su prilagodljive ovom staništu i ekspoziciji. Po potrebi donijeti zemlje i popuniti novoformirane terase. Poželjno bi bilo da se upotrijebe sadnice sa obloženim korjenovim sistemom radi lakšeg preživljavanja u prvim fazama prilagođavanja i rasta na tom terenu.

Zabranjeno je korištenje osutog materijala od strane lokalnog stanovništva, pogotovo ako prijete opasnost od njegovog pokretanja i osipanja.

Na rubovima ovog područja na pristupačnim i lahko uočljivim mjestima postavljene su dvije informativne table (obavještanje da se radi o šumi visoke zaštitne vrijednosti, kojoj kategoriji zaštite pripada, koliku površinu zauzima, kao i ime preduzeća koje gospodari ovim područjem). Poželjno bi bilo postaviti i tablu sa jednostavnom kartom ovog zaštićenog područja, na kojoj su naznačene rijeke, položaji pojedinih vegetacijskih formacija, kao i kratak opis ribe koja se mrijesti u ovim vodama i u kojem periodu. Duž ceste postaviti kante za otpatke koje svojim izgledom ne odudaraju od okolnog ambijenta. Mora biti naznačeno na tabli, kratkim prikazom, da su bilo kakvi radovi, štetni po okolinu ili koji narušavaju stabilnost sistema, zabranjeni. Na pojedinim mjestima, gdje to neće ometati promet lokalnog stanovništva, postaviti rampe, koje će sprječavati neovlašten pristup osoba, mjestima gdje ima osutog materijala za sakupljanje. Redovno praćenje i izvještavanje o stanju u ovom području.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 21 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		



3.3.7. Prilog karta zaštićenog područja kanjon i ušće rječice Banjice

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 22 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

3.4. Sastojina hrasta kitnjaka i bukve sa jelom

Pojedine površine šuma i šumskog zemljišta, unutar svog kompleksa, često sadržavaju dijelove biljnih zajednica, koje su rijetke, specifične ili ugoržene. Njihova ugroženost, osim ljudskog faktora, može biti i kao posljedica okruženja bujne i nadiruće okolne biljne zajednice, odnosno preostalog dijela šumske površine. Takve ekosisteme i staništa, koja su rijetka ili u nestajanju, treba na adekvatan način zaštititi i očuvati. Jedna od takvih ugroženih biljnih zajednica je i ova zajednica hrasta kitnjaka i bukve sa jelom u podstojnoj etaži.

3.4.1. Obrazloženje

Biljna zajednica hrasta kitnjaka i bukve sa jelom u podstojnoj etaži, predstavlja jedan specifikum na cijelom ovome području. U horizontalnom rasprostranjenju šuma, unutar pojasa šuma hrastova, nalazi se ova biljna zajednica. Naletom sjemena iz višeg, sljedećeg šumskog pojasa bukve i jele, u podstojnu etažu se naselila jela. Osim dominantnih stabala hrasta kitnjaka i bukve, sa prsnim prečnikom preko 50 cm, pa čak i do 90 cm, u podstojnoj etaži se naselila jela. Ovo je veoma rijetka kombinacija vrsta drveća na ovome području, ali nije neobična. Prsni prečnici stabala jele dosežu i do 40 cm.

Ovo područje spada u kategoriju HCV-a 3 - *Ekosistemi i staništa. Rijetki i ugroženi ekosistemi, staništa ili refugijumi.*

3.4.2. Definicija

Šume hrasta kitnjaka i bukve sa jelom predstavljaju rijetke ekosisteme i ekosisteme u nestajanju ili sukcesiji prema klimatogenoj zajednici bukovih šuma. Još prije više od 15 godina je upućen je zahtjev da se ovaj dio odjela 104 proglasi sjemenskim objektom.

3.4.3. Prag

Radi se o dijelu odjela 104 GJ „Šiša – Palež“, odnosno o novouspostavljenom odsjeku „c“ koji je svrstan u jednu gazdinsku klasu, umjesto dvije, kako je to bilo u prošlom uređajnom periodu. Radi se o gazdinskoj klasi 1201.

Gospodarska jedinica	Kategorija šume/GK	Odjeli/odsjeci	Površina ha
„Šiša- Palež“	1200/1201	104c	18,5
„Šiša- Palež“	Ukupno odjel		18,5

3.4.4. Identifikacija

Navedeni odjel 104 GJ „Šiša – Palež“ nalazi se ispod magistralnog putnog pravca M5 Ključ – Bosanski Petrovac, na nadmotskoj visini oko 600 – 650 metara, istočno od radilišta Lanište.

3.4.5. Odlučivanje

Regulisano je Zakonom o šumama USK (Službeni glasnik USK, broj 22/12 od 10.08.2012.).

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 23 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

3.4.6. Mjere gospodarenja

Mjere gospodarenja koje treba provoditi u ovome objektu, u suštini trebaju da budu one mjere koje će postojeće stanje šume hrasta kitnjaka i bukve sa jelom, očuvati u izvornom obliku. Potrebno je poštovati i osnovne mjere gospodarenja, kada su u pitanju sjemenski objekti. Pod tim se podrazumijevaju sljedeće mjere gospodarenja:

- mjere koje imaju za cilj povećanje prinosa sastojine i
- mjere koje imaju za cilj poboljšanje genetskog sastava sjemenske sastojine.

Prije provođenja direktnih radnji i zahvata u zalihu i strukturu sastojine, potrebno je izdvojeni objekt vidno obilježiti na terenu. Granice odjela i unutar njega ovoga odsjeka treba obilježiti žutim linijama na dubećim stablima.

Mjere koje imaju za cilj povećanje prinosa sastojine

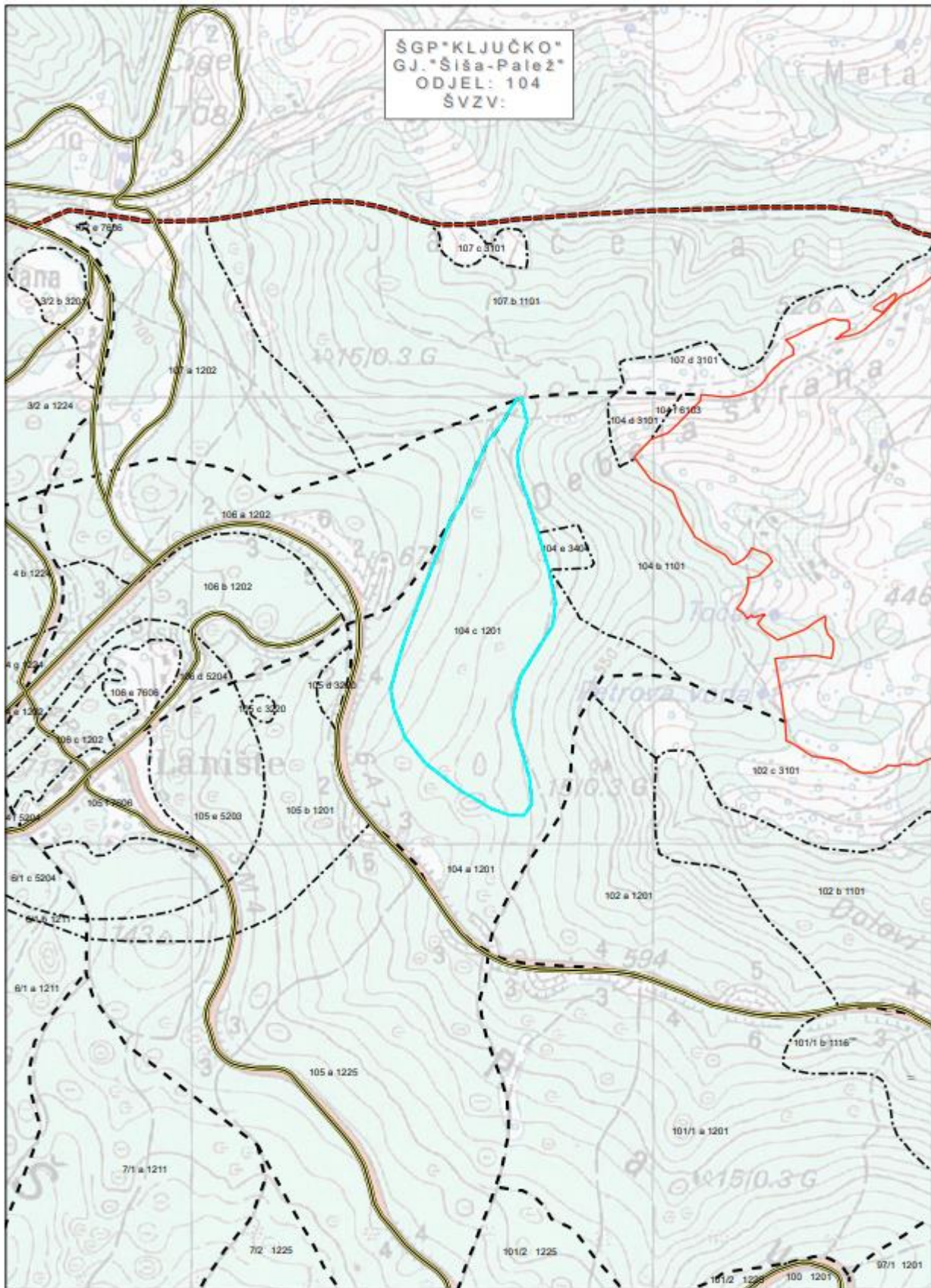
Poznato je da urod sjemena zavisi od količine sunčevog svjetla koje primaju krošnje šumskog drveća. Poduzimanje mjera ima za cilj dovođenje optimalne količine svjetla, koja pospješuje urod sjemena, a istovremeno neće biti previše prekinut sklop, što bi dovelo do zakorovljavanja zemljišta. Kod jele šišarke se javljaju u gornjem dijelu krošnje, pa se mjere koje se provode, odnose samo na gornju etažu, koja plodonosi, a nikako na stabla donje etaže. Treba, prema tome, održavati sklop koji daje optimalan prinos šišarki.

Mjere koje imaju cilj poboljšanje genetskog sastava sjemenskih sastojina

Potrebno je u što kraćem roku odstraniti izrazito loša stabla, odnosno vršiti selekciju na fenotipskoj bazi. Pod lošim primjercima, koji oprašivanjem susjednih boljih stabala mogu negativno uticati na genetsku konstituciju sjemena odnosno potomstva, treba podrazumijevati: *račvasta stabla*, *kriva stabla* tj ona koja se bonitiraju kao stabla „slabe pravnosti“, *vrlo granata stabla* tj ona koja se bonitiraju kao stabla: „slabe čistoće“, *stabla vrlo debelih grana* (makar im čistoća bila i „dobra“ po bonitetnoj šemi), *stabla vrlo lošeg visinskog prirasta*, ukoliko ono nije uslovljeno zastarčenošću i bolesna stabla i ona koja su napali *insekti*.

Sve ove mjere treba provoditi pod nadzorom Šumaskog fakulteta u Sarajevu, uz saradnju ŠPD

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 24 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		



3.4.7. Prilog karta zaštićenog područja kanjon i ušće rječice Banjice

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 25 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

MONITORING VZV

Monitoring visoko zaštitnih vrijednosti je sastavni dio gospodarenja i cilj mu je da se utvrdi, da li se identifikovana vrijednost održava i unaprjeđuje. Na ovaj način oni koji gospodare sa šumama, istovremeno i provjeravaju, da li određeni način gospodarenja funkcioniše (to je istovremeno i monitoring gospodarenja i naročito je važan u fazi sječe, nakon klimatskih nepogoda ili masovne pojave bolesti i štetnika). Ukoliko su promjene nastale sistemom gospodarenja, to je signal da se sistem gospodarenja mora mijenjati. Svrha monitoringa je pravovremeno otkrivanje promjena identifikovane visoko zaštitne vrijednosti, a koristan je samo kada ima utjecaj na odluke gospodarenja.

Iako se monitoring visoko zaštitnih vrijednosti uglavnom sprovodi u okviru područja na kojem određeno ŠPD gospodari, može se desiti da se on proširi i izvan tog područja, ako promjene u susjedstvu imaju utjecaja na zaštitu određene identifikovane vrijednosti (npr. promjena sistema gospodarenja jedinstvenog slivnog područja opskrbljivanja vode za piće lokalnim zajednicama). Gospodarske ili administrativno političke granice ne smiju biti prepreka pri ostvarivanju jedinstvenog cilja – zaštita visoke vrijednosti određenog prirodnog resursa – što je međunarodna obaveza utvrđena konvencijama i rezolucijama o čemu je bilo riječi.

4.1. Izbor indikatora za monitoring

Brojni su indikatori koje monitoring može koristiti. Za većinu visoko zaštitnih vrijednosti indikator je kvalitet staništa, jer stanišne promjene znače i prijetnju prije svega biološkoj raznolikosti, a zatim i drugim vrijednostima. Zato se kao opći indikator obično uzima struktura sastojine, sastav vrsta, stepen sklopa itd. Važan indikator je i zdravstvena slika šume, pojava bolesti, štetnika, stranih invazivnih vrsta i drugo. Pri izboru indikatora treba težiti da oni budu jasni i da se po mogućnosti mogu mjeriti (kvantitativni indikatori). Međutim, desit će se često da se pojedini indikatori neće moći mjeriti, nego će se koristiti opisni indikatori, što je posebno slučaj kod monitoringa duhovnih visoko zaštitnih vrijednosti. Treba birati gdje je god to moguće, više indikatora na osnovu kojih se sa sigurnošću mogu utvrditi promjene u šumama visoko zaštitnih vrijednosti

4.1.1. Monitoring izvorišta „Okašnica“

Indikatori koji će se kontrolisati u zaštitnoj zoni izvorišta „Okašnica“:

- Kvalitet vode
- Generisanje prašine
- Zdravstveno stanje šume
- Količina mrtve drvene mase
- Nezakonita izgradnja objekata za stanovanje
- Nezakonita izgradnja sportskih objekata
- Nezakonita izgradnja tvornica
- Eksploatacija šljunka i mineralnih sirovina
- Propisnost upravljanja otpadom
- Prosipanja goriva, maziva, rashladnih sredstava i drugih štetnih tečnosti

4.1.2. Monitoring Starog grada Ključa

Indikatori koji će se kontrolisati u ovoj zaštitnoj zoni:

- Zdravstveno stanje šume
- Praćenje požara
- Nezakonita izgradnja objekata

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 26 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“		FSC® P&C verzija 5.0	

- Propisnost upravljana otpadom
- Narušenost estetike prostora
- Neovlaštena iskopavanja oko objekata od kulturno-historijskog značaja

4.1.3. Monitoring kanjona i ušća rječice Banjice

Sljedeći indikatori će ovdje biti kontrolisani:

- Erozija tla
- Kretanje sipara
- Nelegalna eksploatacija mineralnih sirovina
- Uklanjanje vegetacije
- Generisanje prašine
- Prosipanje goriva, maziva, rashladnih sredstava i drugih štetnih tečnosti

4.1.4. Monitoring sastojine hrasta kitnjaka i bukve sa jelom

Sljedeći indikatori će ovdje biti kontrolisani:

- Zdravstveno stanje šume
- Praćenje požara
- Nezakonita izgradnja objekata
- Uklanjanje vegetacije
- Prosipanje goriva, maziva, rashladnih sredstava i drugih štetnih tečnosti

4.2. Kreiranje programa monitoringa

Kada su indikatori izabrani treba napraviti program monitoringa koji će omogućiti praćenje promjena. Početak prvog snimanja (mjerenja) određenog indikatora i unošenje njegovog podatka u registar monitoringa predstavlja utvrđivanje „nultog stanja“ i ono čini osnovu za kasnija upoređivanja. Gospodarenje ima tad za cilj, da se dati nivo indikatora održi ili unaprijedi, pri čemu treba očekivati da će i drugi faktori okoline uticati na te vrijednosti. Mora se voditi računa da za pojedine programe monitoringa treba u obzir uzeti višegodišnji prosjek. Zato je značajno da se pri donošenju vodi računa i o faktorima izvan sistema gospodarenja kako bi izabrana veličina ili vrsta promjene mogla biti indikator stvarnog utjecaja na datu visoko zaštitnu vrijednost. Ovo kasnije utiče na odluke o tome kako i kada treba obavljati nova mjerenja. Promjenu je moguće procijeniti i na osnovu uporedbe sa drugim lokacijama gdje postoji ista visoko zaštitna vrijednost kojoj ne prijete ugroženost.

Metoda koja će se koristiti pri mjerenju indikatora mora biti u vezi sa ciljem monitoringa, što je u ovom slučaju praćenje promjena visoko zaštitnih vrijednosti, što je značajno i za sistem gospodarenja i za monitoring. Metode monitoringa treba da su unaprijed usaglašene, jer različite metode mogu dati različite rezultate, što znači da osoba koja prati ovaj zadatak mora biti sigurna da je promjena visoko zaštitne vrijednosti realnost, a ne rezultat primjenjenog metoda prikupljanja podataka. Zato je ovdje značajna pomoć stručnjaka iz istraživačkih organizacija, koji, pored direktnog uključivanja u planiranju monitoringa, treba da vrše i obuku pojedinaca za rad na realizaciji ovog programa na terenu.

Učestalost mjerenja zavisi od brzine promjene indikatora. U nekim slučajevima dovoljno je to vršiti jednom godišnje, ako je na primjer vezano sa ciklusom razvića izabrane vrijednosti. Općenito može se reći da se monitoring treba sprovoditi onoliko često koliko je potrebno da se procijeni efikasnost mjera koje se koriste za održavanje ili unaprjeđenje odgovarajućih atributa i treba ga analizirati bar jednom godišnje.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 27 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

U prilogu je predstavljen program monitoringa za svaku od izdvojenih visoko zaštitnih vrijednost.



Princip 9

Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“

FSC® P&C verzija 5.0

<i>Izabrana visoko zaštitna vrijednost</i>	<i>Koji će se parametri nadzirati</i>	<i>Gdje će se parametri nadzirati</i>	<i>Kako će se parametri nadzirati</i>	<i>Kada će se parametri nadzirati</i>	<i>Zašto će se parametri nadzirati</i>	<i>Napomena</i>
Izorište „Okašnica“	Kvalitet vode	Na izvoru	Uzimanjem uzorka	Jednom godišnje i po potrebi	Sigurnost pijenja vode	
	Generisanje prašine	U zaštićenom području (uz komunikacije)	Vizuelno, prema sadržaju prašine na vegetaciji	Prilikom redovnih obilazaka	Minimiziranje zaprašivanja okoliša i iritacije disajnih puteva, mještana i životinja	
	Zdravstveno stanje šume	U zaštićenom području	Vizuelno	U proljeće	Zaštita šume radi očuvanja njene polivalentne uloge	
	Količina mrtve drvne mase	U zaštićenom području	Vizuelno	U proljeće i nakon jačih oluja	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Nezakonita izgradnja objekata za stanovanje	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Nezakonita izgradnja sportskih objekata	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Nezakonita izgradnja tvornica	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Eksploatacija šljunka i mineralnih sirovina	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Propisnost upravljanja otpadom	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i površinskih voda, estetski razlozi, sprječavanje štetnih utjecaja na flor i faunu	
	Prosipanje goriva, maziva, rashladnih sredstava i i drugih štetnih tečnosti	U zaštićenom području	Vizuelna inspekcija. U slučaju čestih i velikih prosipanja, treba izvršiti vanrednu laborat. analizu vode	Redovnim obilaskom	Zaštita okoliša od zagađenja	



Princip 9

Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“

FSC® P&C verzija 5.0

<i>Izabrana visoko zaštitna vrijednost</i>	<i>Koji će se parametri nadzirati</i>	<i>Gdje će se parametri nadzirati</i>	<i>Kako će se parametri nadzirati</i>	<i>Kada će se parametri nadzirati</i>	<i>Zašto će se parametri nadzirati</i>	<i>Napomena</i>
Stari grad Ključ – Tomaševića grad	Zdravstveno stanje šume	U zaštićenom području	Vizuelno	U proljeće	Zaštita šume radi očuvanja njene zaštitne i estetske uloge	
	Praćenje požara	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom, a u sezoni požara svakodnevno	Minimiziranje narušavanja estetike, zaštita okoliša, sigurnost mještana i životinja, očuvanje plodnosti tla	Fotografisanje lokacije se odnosi samo u slučaju ako je sastojine zahvatio jak požar
	Nezakonita izgradnja objekata	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita estetike i zaštita kulturnog nasljeđa	
	Propisnost upravljanja otpadom	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i površinskih voda, estetski razlozi, sprječavanje štetnih utjecaja na floru i faunu	
	Narušenost estetike prostora	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Minimiziranje narušavanja estetike, zaštita okoliša	
	Neovlaštena iskopavanja oko objekata od kulturno – historijske vrijednosti	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita kulturno – historijskog nasljeđa	



Princip 9

Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“

FSC® P&C verzija 5.0

<i>Izabrana visoko zaštitna vrijednost</i>	<i>Koji će se parametri nadzirati</i>	<i>Gdje će se parametri nadzirati</i>	<i>Kako će se parametri nadzirati</i>	<i>Kada će se parametri nadzirati</i>	<i>Zašto će se parametri nadzirati</i>	<i>Napomena</i>
Kanjon i ušće rječice Banjice	Erozija tla	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Kretanje sipara	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita konfiguracije terena i staništa, sigurnost ljudi	
	Nelegalna eksploatacija mineralnih sirovina	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Uklanjanje vegetacije	U zaštićenom području	Vizuelno, fotografisanje lokacije	Redovnim obilaskom	Očuvanje prirodnih resursa, estetski razlozi	Fotografisanje lokacije se odnosi samo u slučaju ako je primjećeno uklanjanje vegetacije
	Generisanje prašine	U zaštićenom području	Vizuelno, prema sadržaju prašine na vegetaciji	Redovnim obilaskom	Minimiziranje zapašivanja okoliša i iritacije disajnih puteva, mještana i životinja	
	Prosipanje goriva, maziva, rashladnih sredstava i drugih štetnih tečnosti	U zaštićenom području	Vizuelna inspekcija. U slučaju čestih i velikih prosipanja, treba izvršiti vanrednu laboratorijsku analizu vode	Redovnim obilaskom	Zaštita okoliša od zagađenja	



Princip 9

Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“

FSC® P&C verzija 5.0

<i>Izabrana visoko zaštitna vrijednost</i>	<i>Koji će se parametri nadzirati</i>	<i>Gdje će se parametri nadzirati</i>	<i>Kako će se parametri nadzirati</i>	<i>Kada će se parametri nadzirati</i>	<i>Zašto će se parametri nadzirati</i>	<i>Napomena</i>
Sastojina hrasta kitnjaka i bukve sa jelom	Zdravstveno stanje šume	U zaštićenom području	Vizuelno	U proljeće	Zaštita šume radi očuvanja njene polivalentne uloge	
	Praćenje požara	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom, a u sezoni požara svakodnevno	Minimiziranje narušavanja estetike, zaštita okoliša, sigurnost mještana i životinja, očuvanje plodnosti tla	Fotografisanje lokacije se odnosi samo u slučaju ako je sastojinu zahvatio jak požar
	Nezakonita izgradnja objekata	U zaštićenom području	Vizuelno	Redovnim obilaskom	Zaštita tla, podzemnih i nadzemnih voda	
	Uklanjanje vegetacije	U zaštićenom području	Vizuelno, fotografisanje lokacije	Redovnim obilaskom	Očuvanje prirodnih resursa, estetski razlozi	Fotografisanje lokacije se odnosi samo u slučaju ako je primjećeno uklanjanje vegetacije
	Prosipanje goriva, maziva, rashladnih sredstava i drugih štetnih tečnosti	U zaštićenom području	Vizuelna inspekcija. U slučaju čestih i velikih prosipanja, treba izvršiti vanrednu laboratorijsku analizu vode	Redovnim obilaskom	Zaštita okoliša od zagađenja	

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 32 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

5. ZAKLJUČAK

Na ŠGP „Ključko“ postoje četiri objekta koji su izdvojeni kao visoke zaštitne vrijednosti:

- Izvorište “Okašnica” – objekat od značaja za vodosnabdijevanje grada Ključa i lokalnog stanovništva pitkom vodom. Prema tome ima prisustvo određene zaštitne vrijednosti. Spada u HCV kategoriju 4 - “ Šume i šumska zemljišta koja osiguravaju kritične usluge ekosistema. Osnovne usluge ekosistema u kritičnim situacijama, uključujući zaštitu vodenih slivova i kontrolu erozije ranjivih zemljišta i padina”.
- Stari grad Ključ (Tomaševića grad) – objekat od kulturno-historijskog značaja. Također ima prisustvo određene zaštitne vrijednosti. Spada u HCV kategoriju 6 – “ Kulturološke vrijednosti. Mjesta, resursi, staništa i pejzaži globalnog, ili nacionalnog kulturološkog, arheološkog ili historijskog značaja i/ili kritične kulturološke, ekološke, ekonomske ili religijske/svete vrijednosti za tradicionalne kulture lokalnih zajednica ili starosjedilaca, identificirane kroz odgovarajući angažman sa tim lokalnim zajednicama ili starosjediocima”.
- Kanjon i ušće rječice Banjice – objekt koji osigurava osnovne prirodne usluge u kritičnim situacijama. Posjeduje određenu zaštitnu vrijednost. Spada u HCV kategoriju 4 - “ Šume i šumska zemljišta koja osiguravaju kritične usluge ekosistema. Osnovne usluge ekosistema u kritičnim situacijama, uključujući zaštitu vodenih slivova i kontrolu erozije ranjivih zemljišta i padina”.
- Sastojina hrasta kitnjaka i bukve sa jelom – objekat od značaja za očuvanje rijetkih i ugroženih staništa. Spada u kategoriju HCV 3 – „Ekosistemi i staništa. Rijetki i ugroženi ekosistemi, staništa ili refugijumi“.

Za visoke zaštitne vrijednosti predviđene su posebne mjere gospodarenja kako bi se sačuvale i unaprijedile postojeće vrijednosti, te je kreiran program monitoringa koji omogućava praćenje ovih zadataka.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 33 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

6. LITERATURA

- „Odluka o proglašenju Graditeljske cjeline – Stari grad Ključ u Ključu nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine“; Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, broj odluke: 06-6-741/03-3 od 06.05.2003. godine (Službeni glasnik BiH, broj 32/03) – 2003 Sarajevo
- Pravilnik o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva (Službene novine F BiH, broj 88/12 od 17.10.2012.)
- Pravilnik o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje se koriste ili planiraju da koriste za piće (Službene novine Federacije BiH, broj 51/02)
- Pravilnik o zaštitnim zonama i zaštitnim mjerama izvorišta „Okašnica“ za snabdijevanje vodom Ključa (Službene novine F BiH, broj 2/08 od 16.01.2008.)
- „Projekat zaštićenih šumskih i planinskih područja“, Bosna-S Oil Services Company – 2006 Sarajevo
- „Projekat zaštite izvorišta vode za piće Okašnica vodovodnog sistema Ključ“; Institut za hidrotehniku, Građevinskog fakulteta u Sarajevu – 2004 Sarajevo
- ŠGO za ŠGP „Ključko“ sa rokom važenja 01.01.2011.-31.12.2020. godine – 2010 Bosanska Krupa
- „Šume visoke zaštitne vrijednosti u BiH - vrednovanje i izdvajanje, VODIČ“; FMPVŠ, PIU šumarstva i poljoprivrede – 2007 Sarajevo
- FSC-STD-BIH-01-2019 FSC Standardi za održivo gospodarenje šumama u Bosni i Hercegovini 2019.

 ŠPD "UNSKO-SANSKE ŠUME" d.o.o. Bosanska Krupa, Radnička bb	HCV VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI	Važi od: 2008.	Revizija: 2015. i 2022.	Stranica: 34 od 34
Princip 9	Visoke zaštitne vrijednosti na ŠGP „Ključko“	FSC® P&C verzija 5.0		

7. PRILOZI

- Mišljenje SRD „Ključ“ Ključ, broj 34-SRD/22 od 15.08.2022.
- Mišljenje Udruženje ljubitelja prirode „EKO-SPORT“ Ključ, broj 22/22 od 09.12.2022.
- Mišljenje LD „Srna-Grmeč“ Ključ, broj 193/22 od 04.07.2022.
- OŠ „Ključ“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- PD „Lanište Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- DOO „Pehadžić“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- UP „Ključ“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- JP Radio „Ključ“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- DOO „Semak Commerce“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- JP „Ukus“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- Udruženje za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti „Ključ na Sani“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- Općina Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- Udruženje pčelara „Pčela“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- JKP „Rad“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- Kajak kanu klub „Ključ“ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.
- MSŠ Ključ, dopis broj 09-480/22 od 13.07.2022.